

BELLE TEN

Cilt: XXI

Nisan 1957

Sayı : 82

H O R O Z T E P E E S E R L E R İ

TAHSİN ÖZGÜÇ — MAHMUT AKOK

I

Tokat Maarif Müdürlüğü 28-9-1954 tarihinde, Erbaa'nın Horoztepe mevkiinde bulunmuş olan madenî eserleri Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğüne göndermişti. Maarif Müdürlüğünün yazısı ve eserler Horoztepe'nin ehemmiyetini, açık bir şekilde, gösteriyordu. Buna rağmen, bu yer üstünde durulmamış, eserler de henüz temizlenip neşredilmemişti. Biz, 1956 yılının Ekim ayında buradaki eski iskân yerini tetkik ile arazinin krokisini yaptık ve satıhtan topladığımız çanak-çömlek parçalarını Kayseri Müzesine getirdik. Bu eserleri burada neşretmemize müsaade buyuran Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürü sayın Bay Kâmil Su'ya, bilhassa, teşekkür ederiz. 21-Eylül-1935 tarihli ve 5031 sayılı The Illustrated London News'da neşredilen ve Kuzey Anadolu'da yapılan kazılarda bulunduğu bildirilen gümüş boğa heykelciği ¹, Mahmatlar definesi ² ve Kayapınar höyüğü buluntuları ³ Tokat-Amasya mıntakasında Alacahöyük kral mezarlarından çıkarılan eşyanın tam eşlerinin bolluğuna işaret etmekte idi.

¹ *AfO XI, 1936-1937, s. 97 v.d. Res. 9 (D. Opitz).*

² H. Koşay-M. Akok, *Amasya Mahmatlar Köyü Definesi (Belleten, s. 481 v.d.)*

³ R. Temizer, *Kayapınar Höyüğü Buluntuları (Belleten 71, s. 317 v.d.)*.

II

Horoztepe, yeni Erbaa'nın ⁴ güneydoğusunda ve Dere mahallesinin karşısındaki yüksek araziye verilen addır. (Kroki. 1). Burası, Yeşil Irmak'a dökülen İnbat Deresi'nin açtığı derin vâdiye hâkim ve bu Dere vasıtasıyla Erbaa'dan ayrılan sırtların devamını teşkil eden tabii bir tepedir (Res. 1). Höyük değildir. Yeşil Irmak vâdisine de hâkim yüksek arazinin bir burnu mahiyetindedir. Bugün Horoztepe ve civarı birer tütün tarlasıdır. Bu sahada, bol miktarda prehistorik çanak-çömlek parçalarına, obsidiyen ve çakmak taşı aletlerine, dibek ve el değirmeni taşlarına raslanmaktadır. Bunlar, burasının düz bir iskân yeri olduğunu, açıkca, göstermektedir. Krokimizdeki mezarlık yeni, yani, yeni Erbaa kurulduktan sonra meydana gelmiştir (Res. 2). Tetkik ettiğimiz eserler, burada ayakkabı tamircisi merhum Receb'in mezarı kazılırken, satıhtan itibaren 1 metre derinlikte ve toprak içinde bulunmuştur. Bunların mezar eşyası olduğundan şüphe etmemekle beraber, yanlarında insan kemiklerine raslanıp raslanmadığı hakkında doğru bir malûmat edinmek mümkün olamamaktadır. Ayrıca bu çukurda duvar ve iri, kaba küp-parçalarının görülüp görülmediği de aydın değildir. Hakikaten, küçük bir yerde, başka bir maksatla yapılan kazıda bunlara dikkat edilmesine imkân yoktur. İleride, aynı yerde yapmayı tasarladığımız sondaj, bütün bu şüpheli noktaları aydınlatmağa kâfi gelecektir.

Bugün eskisine nazaran, Kuzey Anadolu sahillerindeki ölü gömme âdetlerini daha iyi biliyoruz. Tekeköy mezarlığının küçük bir kısmı tetkik edilmiş, fakat yanındaki iskân yeri henüz kazılmamıştır ⁵. Tekeköy'e yakın ve aynı coğrafya mıntakasında bulunan Horoztepe'de madenî eserlerin çıkarıldığı saha, hemen yanındaki düz iskân yerinin mezarlığı olabilir. Bununla beraber, unutmamak lâzımdır ki, Kaledoruğu ve Kayapınar'da ölümler şehrin içine, evlerin tabanları altına gömülmüştür ⁶. Bu bakımdan aynı âdet Horoztepe'de de beklenebilir. Bu husuta kesin bir hükme varabilmek için kazı yapmak zorundayız.

⁴ Bilindiği gibi, son zeleeleden sonra Erbaa'nın yeri değiştirilmiştir.

⁵ T. Özgüç, *Öntarihte Anadolu'da Ölü Gömme Âdetleri*, Ankara 1948, s. 6 v.d.

⁶ *Ölü Gömme Âdetleri*, s.11 v. d.

III

Elimizdeki eserlerden iki tanesi müstesna, diğerlerinin hepsi bakır veya tunçtan yapılmıştır. Bunlar henüz tahlil ettirilememiştir. 13 parçadan ibaret olan bu kolleksiyon, bir güneş kursu⁷, iki boğa, bir geyik heykelciği, dört hançer veya mızrakucu, bir sap delikli balta, iki mızrakucu, bir keski ve bir çalparadan ibarettir. Güneş kursu ortadan ikiye bölünmüş müstatilî bir çerçeve halindedir (Res. 3- 6 ve 26). Birbirlerine dik köşeler meydana getirmek üzere bağlanan çerçeve kollarının kesiti müstatilîdir. Çerçeve sağ, sol ve orta kollarına açılan ikişer delikten, birbirine muvazi, iki çubuk geçirilmek suretiyle 6 göze bölünmüştür. Bunlardan alt ve üsttekileri (dördü) dar, ortadakileri (ikisi) geniştir. Yuvarlak kesitli olan çubukların uzunca uçları, çıkıp düşmemeleri için, dış uçları yukarıya ve aşağıya kıvrılmıştır. Bunlara, ikisi çerçevenin sağ, diğer ikisi sol yarısında kalmak üzere, müstatilî dört safiha geçirilmiştir. Çubuklar üstünde kolayca hareket edebilen bu yassı madenî levhalar, sallandıkça, ses çıkarmaktadırlar. Çerçevenin yuvarlak ve delik başı topuz biçiminde olan kalın-sağlam bir sapı vardır. Çerçevenin üç yanındaki yassı çubukların üzerine hayvan heykelcikleri yapılmıştır. Üsttekinde boynuzları 6'şar çatallı olan kulaklı baba geyiğin (erkek) önünde üç yavru veya dişi geyik yürümektedir. Yanlardaki çubuklara basan ikişer dağ keçisini de birer arslan takip etmekte olup, arslanlardan öndeki keçinin kuyruğundan ısırılmaktadır. Kulaklı dağ keçilerinin geriye doğru uzayan boynuzları daha kısa, boyun ve burunları geyiklerinkinden farklıdır. Geyik ve dağ keçilerinin tırnakları gösterilmemiş sopa gibi kısa-kalın bacaklarının, aynı tarzda işlenmiş kalın boyunlarının, yüz uzuvları gösterilmemiş burunlarının ve boynuzlarının üslûbu, Alacahöyük geyiklerinin üslûbundan farklıdır. İri arslanın dik kulakları ve gözbebek çukurları bellidir. Horoztepe eserini Alacahöyük kurslarından ayıran şu mahallî hususiyetleri tesbit etmek lâzımdır:

⁷ Bu eser, en çok, Alacahöyük'de bulunmuş güneş kurslarına benzediğinden, burada da "Güneş kursu" olarak adlandırılmıştır. Mamafih Miss Mellink, bu esere "Sistrum" demenin daha uygun olacağı hususunda. isabetli bir şekilde, dikkat nazarımı çekti.

- a- Muhtelif tiplere ayrılan Alacahöyük kursları arasında⁸, Horoztepe eserinde görüldüğü gibi, tek saplı ve dik dörtgen gövdeli kurs mevcut değildir.
- b- Alacahöyük kurslarına müteharrik ve ses çıkaran peykler eklenmiş olmasına rağmen⁹, şekilleri Horoztepe eserinde görülen dört bakır levhadan farklıdır.
- c- Alacahöyük'de kenarı tomurcuklu, tek veya çift peykli güneş kursları mevcutsa da¹⁰, bunlar arasında birbirini takip eden geyik, dağ keçisi ve arslanlara raslanmamıştır.
- d- Alacahöyük'de yalnız boğa ve geyik heykelcikleri vardır. Horoztepe'de, fazla olarak, arslan ve dağ keçisi de görülmektedir. Bununla beraber, Alacahöyük kurslarının şekil zenginliğine dikkat edilirse, Horoztepe'deki değişikliğin mânasını anlamak kolaylaşır. İki merkezin kursları arasında gözümüze çarpan bu farklar, mahallî ayrılıklardan ibaret olup, bu eserleri meydana getiren esas fikir her iki sahada da aynıdır. Yalnız Horoztepe eserinin bir yere, kaideye tesbit edilmediğini ve elde taşındığını da yazmalıyız.

Boğa heykellerinden birinin başı, boynuzları, ön-bacakları ve gövdesinin ön yarısı; diğerinin arka bacakları, kuyruğu ve gövdesinin arka yarısı tunç üzerine gümüş-kurşun kaplamadır (Res. 7-10 ve 27-28). Kaplama, eritilmiş kurşun-gümüş halitasına tunç özü daldırıp-çıkarma tekniğiyle temin edilmiştir. Boğanın alınıdaki müselles saf gümüşten olup, önceden hazırlanan boşluğa yerleştirilmiştir. Hayvanların bacakları, tırnak ve bilekleri ince bir şekilde işlenmiş, arka yarısı kaplama olanın cinsiyet uzvu da gösterilmiştir. Ağızları küçük bir kertikle belirtilmiş, uzun burun deliklerinden, yuları temsil eden, birer tel geçirilmiş, patlak gözleri ve geniş alnı üstündeki müsellesî benek, gerdanı, göğüs adeleri, mafsalları itina ile işlen-

⁸ Alacahöyük kursları daire, yarım daire ve baklava dilimi biçiminde olup, hepsinin çift kollu sapsızları vardır. R. O. Arık, *Alacahöyük Hafriyatı 1935 Lev. 191, 193, 195, 197, 199*; H. Koşay, *Alacahöyük Hafriyatı 1936, Lev. 83, 51-52; 84, 50 90-91* ve H. Koşay, *Alacahöyük kazısı 1937-1939, Lev. 151-154, 173-174, 193-194*.

⁹ *Alacahöyük Kazısı 1937-1939, Lev. 154, 164 (Soldaki); Alacahöyük Kazısı 1936, Lev. 91*

¹⁰ *Alacahöyük kazısı 1935, Lev. 193; Alacahöyük kazısı 1937-1939, Lev. 153, 1; 154, D5: 163, ve 164 ve Alacahöyük Kazısı 1935, Lev. 265.*

miştir. Korunan tek boynuzun geriye doğru kıvrılışı ve altındaki kısa-sivri kulakları canlı bir ifadenin eseridir. Birinin arka, diğerinin ön bacakları, bulunduğu sırada, kırılmıştır. Daha ilk bakışta da anlaşılacağı üzere, bu iki boğanın üslûbu ve tekniği Alacahöyük ve Kuzey-Anadolu'da bulunan boğaların üslûp ve tekniğinden farklı değildir ¹¹. Yalnız, daha küçük olan, Horoztepe boğalarının bir kaide üstünde durmadıkları, dört ayaklarıyla yere bastıkları görülmektedir.

Kısa kuyruklu, uzunca-kitlevî gövdeli ve kalın bacaklı erkek geyiğin boynuzları dörder çataldır (Res. 11 ve 29). Beyzî göz çukurları alnı boydan boya delinmek suretiyle yapılmıştır. Bu, Alacahöyük geyiklerinden görülmiyen bir hususiyettir. Ağzı az derin bir çizgiyle gösterilmiş olup, kulakları yapılmamıştır. Bu, Alacahöyük'ün daha büyük ve daha iyi işlenmiş geyik heykellerine nazaran, basit, gösterişsiz bir eserdir. Bunun mezara büyük bir heykelin Ersatz'ı olarak bırakılmış olması muhtemeldir. Bu da, diğerleri gibi, bir kaide üstünde durmamaktadır.

Horoztepe'yi Alacahöyüğe bağlayan eserlerin en tipiği ortası göbekli, sapının yuvarlak başı delik olan çalparadır (Res. 12 ve 36). Bilindiği gibi, bunlar Alacahöyük'de bakır ve gümüşten yapılmış olarak, bol miktarda bulunmuştur ¹². Bu bakımdan Horoztepe çalparası, Alacahöyüğü, ilk defa, olmak üzere, yalnızlıktan kurtarmaktadır. Çalparanın tek oluşu, bütün mezar eşyasının toplanmadığını, bir kısmının yerinde bırakıldığını veya bulunduktan sonra kaybedildiğini anlatmaktadır. Çalpara, sapının yuvarlak başındaki deliği bakımından, Soloi-Pompeipolis kurslarına da büyük bir benzerlik göstermektedir ¹³. Bu benzerlik her iki yerdeki eserlerin kronolojileri bakımından da çok ehemmiyetlidir.

¹¹ *Alacahöyük Kazısı 1936, Lev. 97 ve Alacahöyük Kazısı, Lev. 130, 150, 162, 192 ve AfO XI, 1936-1937, Res. 9*

¹² *Alacahöyük Kazısı 1937-1939, Lev. 176.*

¹³ K. Bittel, *Der Depotfund von Soloi-Pompeipolis (Z. A. XII, s. 198, Res. 15-16).*

Son zamanlarda Mahmatlar ¹⁴, Kayapınar ¹⁵, Polatlı ¹⁶ ve Karaz'da ¹⁷ (Res. 20 ve 38) bulunan sap delikli baltalar, Yortan ¹⁸ ve Ahlatlıbel ¹⁹ baltalarını yalnızlıktan kurtarmıştı. Eski Tunç devrinin muhtelif tâli tiplere ayrılan ve mahalli hususiyetler gösteren baltalarına, Horoztepe çok enteresan bir örnek ilâve etmiş bulunmaktadır. Bu diğer Anadolu baltalarına bakınca, daha ince ve daha uzun olup, sap deliğine yakın küt kısmı bir çekiç gibi düzleştirilmiş ve ucu sivri bir çıkıntı halinde uzamıştır (Res 15 a-b ve 37). Balta, bu hususiyetiyle, Anadolu ve Önasya'da eşsizdir. Kiyef mintakasında bulunan bir balta ²⁰, Horoztepe buluntusunun aynı olmamakla beraber, benzeridir.

Aynı tipe giren 4 mızrakucu veya hançerden bir tanesi sağlam, ikisinin sapı, birinin ucu kırıktır (Res. 14, 16-19 ve 30-33). İlk bakışta da anlaşılacağı üzere, bunlar da şimdiye kadar Anadolu'da raslanmıyan yeni şekilleri temsil etmektedir. Hançerden ziyade mızrakucuna benzeyen bu silâhların sivri sapları yassı, gövdeleri de, Anitta hançerinde olduğu gibi ²¹, kenardakileri dar, ortadakileri geniş olmak üzere, üçer satıhlıdır. Yüzlerinin yukarı kısımlarında, Kıbrıs tipi hançer veya mızrauçlarında da görüldüğü şekilde, mustatilî ikişer delikleri vardır. Keskin yüzleri yukarıdan aşağıya doğru dört kısım halinde (yani, önce genişleyen, sonra daralan, ondan sonra yeniden genişleyen ve nihayet uca doğru sivrilerek tekrar daralan) görülmektedir. III. Tepe-Hisar'ın bakırdan büyük mızrakucu veya hançeri, uç kısmı uzayıp incelmeye ve sapının da değişik olmasına rağmen, eserlerimizi hatırlatmaktadır ²². Biz, saplarının kıvrık

¹⁴ *Bellelen* 55, s. 484, Lev. 404. Bu her iki yüzü keskin bir harb baltasıdır.

¹⁵ *Bellelen* 71, s. 327, Res. 18.

¹⁶ S. Lloyd, and N. Gökçe, *Excavations at Polatlı (Anatolian Studies 1, 1951, s. 61, Res. 61, 14, 13 de)*.

¹⁷ Karaz (Erzurum yanında) baltasını burada ilk defa neşretmemize müsaade buyuran sayın Dr. H. Z. Koşay'a teşekkür ederiz. Bu baltanın benzerlerini Güney Rusya'da (*RLV XIII, Lev. 21b*) ve Kafkasya'da bulmak daima mükündür (C.F.A. Schaeffer, *Stratigraphie Comparée, Fig. 284, 2*).

¹⁸ K. Bittel, *Ein Gräberfeld der Yortan-Kultur bei Babaköy (AfO XIII, s. Res. 16)*

¹⁹ *TTAED II, 1934, s. 95 ve Lev. 6.*

²⁰ *RLV XIII, Lev. 21 a.*

²¹ T. Özgüç, *Anitta Hançeri (Bellelen 77, s. 29 v. d.)*.

²² E.F. Schmidt, *Excavations at Tepe Hissar, Damghan, Lev. 50, H 2024.*

olmamasına ve gövdelerinin değişik şekillerine rağmen, bu hançer veya mızrakuçlarını, en fazla, Kıbrıs tipi hançerlerle münasebetli görüyoruz.

. Şekli diğerlerinden ayrılan mızrakucunun (Res. 13 ve 34), ucu kıvrık sapı ince ve kalın olmak üzere, iki kısımdan ibarettir. Söğüt yaprağı biçimindeki yüzünün ortası zıhlıdır. Schaeffer²³ ve Gordon'un da²⁴, isabetli bir şekilde tesbit ettikleri gibi, bu mızrakucu Anadolu'ya, Kuzey-Suriye'ye, İran ve Kafkasya'ya yayılan tipin yeni ve sağlam örneklerinden bir tanesidir.

Ortası kalın zıhlı kırık parça hançerden ziyade, büyük bir mızrakucuna ait olmalıdır (Res. 19).

Sivri uçlu, yuvarlak gövdeli, sapı dört satırlı uzun çubuk bir keskidir (Res. 35). Bunun benzeri Dündartepe ve Kaledoruğu'nda da bulunmuştu (Res. 21).

IV

Satıhtan toplanan çanak - çömleğin hepsi elde yapılmış olup, çoğunluğu içi dışı koyu gri, siyah astarlı, perdahlı, içi kırmızı, dışı koyu gri, siyah astarlılar; azınlığı da içi-dışı soluk, kirli kırmızı astarlılar teşkil eder. Hamurlarına ince kum taneleri karıştırılmıştır. Bazı parçaların özü gri, bazılarının yarısı gri, yarısı kırmızı renklidir. Elimizdeki parçalar uzun boyunlu, omuzları kabartma şeritlerle süslü küplere (Res. 41), ince cidarlı meyveliklere (Res.43), kulpsuz çömleklere (Res. 39), ağız kenarları dışarıya doğru uzayan ince vazolara aittir (Res. 40). Düğme kulpların her iki tipi de, yani, ufak, uzun-yassı olanları vardır (Res. 44, 46). Kabartma halinde işlenmiş şeritlerin üstü derin kertiklerle süslüdür (Res. 48). Dipleri kalın ve düzdür (Res. 42, 45, 47). Bunlar arasında meyvelik dipleri de görülmektedir (Res. 45). Çanak-çömleğin hem tekniği, hem de biçimi, Dündartepe'de Bakır-Çağının son safhasında bulunan çanak-çömleğin aynidir²⁵. Dündartepe'de Horoztepe'nin bu çanak-çömlek

²³ *Stratigraphie Comparée*, s. 276 v.d.

²⁴ D.H. Gordon, *The Chronology of the third cultural period at Tepe Hisar (Iraq XIII, 1951, s. 48)*.

²⁵ T. Özgüç, *Samsun Hafriyatının 1941-1942 Yılı neticeleri (III. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1948, s. 399 ve Belleten 35, s. 369 v. d.)*

nev'i ile beraber, bol miktarda, madenî silâhlara, meselâ geniş yayılış sahasına ve tarihine işaret ettiğimiz mızrakucu ²⁶ (Res. 25), okuçları, benzerlerine Alacahöyük mezarlarında raslanan ²⁷ yassı baltalar ve Karadeniz sahillerine has yeni silâh tipleri de bulunmuştur. Horoztepe kolleksiyonu arasında Tekeköy'ün küçük, Kale-doruğu'nun (Res. 22-23) büyükçe hançerlerine benzeyen silah yoktur. Bu çanak-çömleğe göre Horoztepe, Dündartepe'de Bakırçağı medeniyetinin son safhasıyla çağdaştır. Bunu madenî aletler de teyid etmektedir.

V

Horoztepe eserlerinin tarihini tâyin mevzuunda üç noktanın gözönünde tutulması lâzımdır:

a— Güneş kursu, boğa, geyik heykelleri ve çalpara Horoztepe'nin Alacahöyük mezarlarıyla çağdaş olduğunu göstermektedir. Alacahöyük mezarlarının büyük bir kısmı (A, B, D, H, R, T) beşinci, yani yangın geçirmiş son yapı katına; üçü (A, C, E) altıncı, diğer üçü de yedinci (F, K, L) yapı katına aittir ²⁸. H. Koşay, pek haklı olarak, *Mezarlar meyilli bir alanda kurulmakla beraber hepsi aynı yapı katına ait değildir* demektedir ²⁹. Yalnız, *Sekizinci mimarlık katı duvarları üzerine oturan* altı mezardan (F, K, L, A, C, E) üçünün (F, K, L) yedinci kata ait olması şüphelidir. Bunlar da, diğer üçü gibi, altıncı kata ait olmalıdır. Bu doğru ise, o zaman bütün Alacahöyük mezarları Bakırçağı'nın son iki yapı katına (5-6) ait olacaktır. Mezar şekilleri, gömme âdetleri, ölü hediyeleri bu mezarlar arasında uzunca bir zamanın geçtiğini ispat etmeğe yarayacak ehemmiyetli bir değişiklik göstermemektedir. Bu hal, iki yapı katına dağılan mezarlara yüksek bir tarih teklif etmeğe imkân bırakmamaktadır. Kanaatımızca Alacahöyük mezarları bir nesilden fazladır, fakat iki nesilden de fazla olduğunu ispata yarayacak hiçbir vesikaya sahip değiliz. Bu bakımdan Alacahöyük mezarlarına, en çok, 100 yıllık bir ömür teklif edilebilir; bunu azaltmak mümkün, fakat yükseltmek

²⁶ *Bellelen* 35, s. 372 v.d. ve *Iraq XIII*, 1951, s. 48 v.d.

²⁷ *Alacahöyük Kazısı 1937-1939*, Lev. 135, 97-98; 167, E 8-9.

²⁸ *Alacahöyük Kazısı 1937-1939*, s. 59.

²⁹ *Alacahöyük Kazısı 1937-1939*, s. 12.

çok zordur. En yüksek kronolojiye göre, Kaniş Karumu'nun Ib katı 1840 yıllarına ait olursa ³⁰, Alacahöyük mezarlarına ve Horoztepe eserlerine teklif edeceğimiz tarih Milâttan Önce 2150-2050 veya 2200-2100 olacaktır. Alacahöyüğün beşinci ve altıncı yapı katları, Kültepe-Kaniş'de III. Alishar Medeniyetinin en eski safhası ve Alishar'da *Intermediate* olarak adlanan, fakat Kültepe'de mühim bir medeniyet olarak karşımıza çıkan devrin son safhasıyla çağdaştır.

b— Dündartepe ve Horoztepe'deki madenî aletlerin, bilhassa, mızrakuçlarının ve çalparanın Kuzey-Suriye'deki benzerleri ³¹, yukarıda teklif ettiğimiz tarihi yükseltmeğe mâni, fakat biraz daha indirmeğe elverişlidir. Yalnız, İç ve Kuzey-Anadolu'da bu tarihin Kaniş Karumu'nda IV kattan daha eski olacağını unutmamak lâzımdır.

c— Dündartepe çanak-çömleğiyle Horoztepe'dekilerin aynı kategoriye girmesi, yukarıdaki neticelere uymaktadır. Esasen bugünkü umumi temayül de bu mezarları Milâttan Önce üçüncü binin son asırlarına tarihlemektir ³².

Raci Temizer, çok isabetli bir görüşle *Alacahöyük tipindeki zengin mezarların Kuzeyde stepden ormanlık muntakaya geçişi sağlayan sahada, Çorum-Amasya-Tokat vilâyetleri dahilinde bulunabileceğini* yazmıştı ³³. Makalemiz bu görüşü doğrulamış bulunmaktadır. Tekeköy'de, Mahmatlar'da, Horoztepe'de yapılacak kazılar, Alacahöyük'dekiler tipinde zengin mezarları meydana çıkarabilir.

³⁰ K. Balkan, Kaniş Karumunun kronoloji Problemleri hakkında müşahedeler, Ankara 1955.

³¹ D.H. Gordon, *Iraq XIII, 1951, s. 48 v.d.*; R. Maxwell-Hyslop, *Daggers and swords in Western Asia (Iraq VIII, 1946, s. 30) ve Soloi-Pompeipolis (ZA XII, s. 204)*.

³² *Stratigraphie Comparée, s. 291 v.d. ve s. 301'deki cetvel.* K. Bittel, *Zur Chronologie der anatolischen Frühkulturen (Reinecke-Festschrift 1950) s. 20*, ve Maxwell-Hyslop, *Iraq VIII, 1946, s. 30*.)

³³ *Bellesten 71, s. 330*.

